WIKIPEDIA

Tatar dili

Vikipediya, azad ensiklopediya

Tatar dili (tatar. *татар теле / tatar tele, татарча / tatarça*) — tatarların milli dili, Rusiya Federasiyasının Tatarıstan Respublikasının dövlət dili, yayılmasına görə Rusiyada rus dilindən sonra ən yayqın ikinci dil. Türk dillərinin qıpçaq qrupunun volqaboyu-qıpçaq yarımqrupuna aiddir.

Leksikasına görə daha çox başqırd, qazax, noqay, və nisbətən qaraqalpaq, qaraçay-balkar, qumuq, özbək, azərbaycan, və türk dillərinə yaxındır.

Tatar dili	
Orijinal adı	татар теле, tatar tele, تاتار تلی
Ölkələr	Rusiya, Türkiyə, Finlandiya, Rumıniya, Avstraliya, ABŞ
Regionlar	Tatarıstan, Başqırdıstan, Moskva [1], Çelyabinsk, Ulyanovsk, Sverdlovsk, Orenburq, Perm, Udmurtiya və s.
Rəsmi status	Tatarıstan
Danışanların ümumi sayı	6 496 600[2]
Reytinq	95
Təsnifatı	
Kateqoriya	Avrasiya dilləri
Altay dilləri	
	Türk dilləri
	Qıpçaq dilləri
	Povolgiya-qıpçaq dilləri
Yazı	kiril əlifbası (tatar əlifbası), latın əlifbası
Dil kodları	
QOST 7.75–97	тар 660
ISO 639-1	tt (https://id.loc.gov/vocabulary/iso639-1/tt)
ISO 639-2	tat (https://iso639-3.sil.org/code/tat)
ISO 639-3	tat (https://iso639-3.sil.org/code/tat)
Dilin strukturlarının	tvo (http://wals.info/languoid/lect/wals_cod

İstinadlar

1. Данные Всероссийской переписи населения 2002 года (http://www.perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_07.xls)
2. Ethnologue report (http://www.ethnologue.com/show_diluage.asp?code=tat)

Ədəbiyyat

- *Ахатов Г.Х.*. Язык сибирских татар. Фонетические особенности (монография). Уфа, 1960.
- *Ахатов Г.Х.* Диалект западносибирских татар (монография). Уфа, 1963.
- *Ахатов Г. Х.* Лексика современного татарского языка (учебник для студентов вузов). Уфа, 1975.
- *Ахатов Г. Х.* Татарская диалектология. Диалект западно-сибирских татар (учебник для студентов вузов). Уфа, 1977.
- *Ахатов Г. Х.* Татарская диалектология. Средний диалект (учебник для студентов вузов). Уфа, 1979.
- *Ахатов Г. Х.* Лексикология современного татарского литературного языка (монография). К.,1979.
- *Axatov G. = Ахатов Г. Х.* Мишарский диалект татарского языка (учебник для студентов вузов). Уфа, 1980.
- *Ахатов Г. Х.* Фразеологический словарь татарского языка. Казань, 1982 (http://www.twirpx.com/file/244522/)
- *Axatov G. = Ахатов Г. Х.* Современный татарский литературный язык (монография). Казань,1982.
- *Ахатов Г. Х.* Антонимы и принципы создания первого в татарском языке словаря антонимов (монография). Уфа, 1982.
- *Ахатов Г. Х.* Татарская диалектология (учебник для студентов вузов), Казань,1984.

- *Ахатов Г. Х.* Лексика татарского языка (учебное пособие для студентов вузов и колледжей). Казань,1995.

Həmçinin bax

dünya atlası	e_tvo)
Ethnologue	tat (https://www.ethnologue.com/language/tat)
ABS ASCL	4303
IETF	tt
Glottolog	tata1255 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/tata1255)

Vikianbarda əlaqəli mediafayllar

Türk dilləri	
Qədim türk dili †	
Bulqar dilləri	- qədim: Avar (türk) dili †[1] • Bulqar dili † • Hun dili †[1] • Xəzər dili †[1] - müasir: Çuvaş dili (dialektləri: üst dialektləri, alt dialektləri; Malokaraç ləhcəsi)
Qədim türk dilləri	- Qədim qırğız (Yenisey-qırğız) dili † • Orxon-Yenisey (qədim türk) dili • Uyğur runa (Orxon-uyğur) dili †
Dağlıq Altay (mərkəzi-şərqi) dilləri[1]	- Qırğız-qıpçaq dilləri[3]: Qırğız dili (Şimali qırğız dili dialektləri, Fərqanə-qıpçaq dili (†), Cənubi qırğız dili dialektləri) • Tubalar dili[2] • Cənubi Altay dili (dialektləri: Sibir tatar - cənubi Altay dialektləri[1], Əsl Altay dili (oyrot, Altay-kiji), Telengit ləhcəsi, Teleut ləhcəsi) - Şimali Altay dilləri[1]: Şor dilinin kondom dialekti[2] • Çulım dilinin aşağı çulım dialekti[2] • Şimali Altay dili (dialektləri: Kumandin ləhcəsi, Çelkan ləhcəsi) • Sibir tatar dili - Şimali Altay dialektləri

Qarluq dilləri[1]	- Qədim qarluq dili †
	- Qarluq-uyğur dilləri[1]: Qədim uyğur dili † • Qaraxani (qaraxani-uyğur) dili † • Xələc dili (arğu)[1]
	- Qarluq-Xorəzm dilləri[1]:
	  - **ədəbi qədim yazılı** — Xorəzm-türk dili † • Çağatay dili † • Türki dili † (Povolj türkisi)[1]
	  - **müasir** — Ayni (əynu) dili ‡[2] • İli-türk dili[1] • Lobnor dili ‡[1] • Sibir tatar dili — qarluq dialektləri[1] • Özbək (qarluq) dili • Uyğur (yeni uyğur) dili (dialektləri: Xotan dili) • Xoton dili (†) ‡[1] • Cənubi qırğız — qarluq dili dialektləri[2]

Qıpçaq dilləri	- Qədim qıpçaq dili † - Noqay-qıpçaq dilləri — Alabuqat-noqay dili[2] • Həştərxan-noqay dili[2] • Qazax dili • Qaraqalpaq dili • Noqay dili • Sibir tatar — noqay dialektləri[1] • Krım-tatar dilinin çöl dialekti • Özbək-noqay dili (özbək dilinin qıpçaq dialektləri) ‡[2] • Fərqanə-qıpçaq — noqay-qıpçaq dielktləri[2] • Cənubi qırğız dili — noqay-qıpçaq dialektləri[2] • Yurtov-noqay dili[2] - Povolj-qıpçaq dilləri — Başqırd dili • Sibir tatar dili[1] (dialektləri: Baraba dili, Tobol-irtış dialekti, Tom dialekti) • tatar-başqırd idiomu[2] • tatar dili (dialektləri: Kazan dialekti, Mişar dialekti; Kryaşen dialekti[1]) - Poloves-qıpçaq dilləri — Qədim polovets (Kuman) dili † • Qəraim dili (dialektlər: Qal dialekti, Krım dialekti[1], Traka dialekti) • Krım-tatar (Ədəbi dili, Krımçaq dili[2],

	Krım-tatar dilinin orta dialekti, Urum (azovyanı) — qıpçaq şivələri²) • Qafqaz¹ (Erməni-qıpçaq dili †, Qaraçay-balkar dili, Qumuq dili) • Məmlük-qıpçaq dili †¹
Oğuz dilləri	▪ Qədim oğuz dili † ▪ Peçənək dili †¹ • Salar dili • Şimali özbək (ikan-qarabulağ) dili¹ ▪ **Oğuz dilləri** — Azərbaycan dili (dialektləri, Türk-tatar dili) • Aynallu² • Əfşar dili² • Balkan-qaqauz dili • Qaqauz dili • Qaşqay dili² • Osmanlı dili † • Səlcuq dili² • Suriya-türkmən dialektləri² • Kirmanşahın Sunqur şivəsi • Türk dili (dialektləri: Kipr dialekti, Salk dili) • Türkmən dili (dialektləri: Truxmən dili) • Urum (azovyanı) — oğuz şivələri • Xorasan-türk dili (dialektləri: Bocnurdi dili) • Xarəzm dili (özbək dilinin oğuz dialektləri)² • Krım-tatar dilinin cənub sahil dialekti
Sayan (tobas) dilləri	▪ **çol dilləri** — Kök-monçak dili • Tıva dili • Səngəl dili ▪ **tayqa dilləri** — Şərqi tıva dili dialektləri² • Soyot-satan dili (dialektləri.: soyot, uryanxay, satan) • Tofalar dili
Xakas (qırğız) dilləri	▪ Sarıq-yuqur (xara-yoqur) dilləri • Fuyuy-qırğız dili ▪ **Xakas-altay (əsl Xakas) dilləri** — Şor dilinin mras dialekti² • Çulım dilinin orta çulım dialekti² • Xakas dili (dialektləri: kaçin dialekti, Qızıl dialekti, Saqay dialekti, Şor dialekti)
Yakut dilləri	▪ "A"laşan yakut dili dialektləri • "O"laşan yakut dili dialektləri, o cümlədən Dolqan dili², Ədəbi yakut dili
Qarışıq türk dilləri və dil qrupları	Altay (Dağlıq Altay, Oyrot) dili • Krım-tatar dili • Sibir tatar dili • Özbək dili • Urum (azovyanı) dili • Fərqanə-qıpçaq dili (†) • Çulım dili • Şor dili • Cənubi qırğız dili dialektləri ▪ qarışıq dil qrupları: Qarluq dilləri • xakas, şimali Altay və qırğız-qıpçaq dillərinin birləşməsi
Yazısı	Orxon-Yenisey runaları • Bolqar runaları • Yanalif • Qədim uyğur yazısı

Qeyd: ¹ dilin və ya dil qrupunun təsnifatı mübahisəlidir, dil və ya dil qrupu hipotetikdir (bax: Türk dillərinin təsnifatı); ² "dil" terminin tətbiqi mübahisəlidir, "Dil və dialekt" problemi; ³ mümkündür ki, qıpçaq dilidir; † Ölü, bölünmüş və ya dəyişilmiş dillər; (†) Mümkündür ki, ölü dildir; ‡ qarışıq dillər

Rusiya Federasiyasının subyektlərində dövlət dilləri və rəsmi dillər

Federal dil	Rus dili
Federasiyanın subyektlərinin dilləri	Abaza dili • Adıq dili • Ağul dili • Altay dili • Avar dili • Azərbaycan dili • Başqırd dili • Buryat dili • Çeçen dili • Çuvaş dili • Dargin dili • Erzyan dili • Xakas dili • İnquş dili • Kabardin-çərkəz dili • Kalmık dili • Komi dili • Qaraçay-balkar dili • Qumuq dili • Lak dili • Ləzgi dili • Noqay dili • Mari dili • Mokşan dili • Osetin dili • Rutul dili • Saxur dili • Tabasaran dili • Tat dili • Tatar dili • Tuva dili • Udmurt dili • Yakut dili
Rəsmi statuslu dillər	Dolqan dili • Çukot dili • Even dili • Evenk dili • Fin dili • Xantı dili • Karel dili • Komi-perm dili • Qazax dili • Mansi dili • Nenes dili • Selkup dili • Veps dili • Yukagir dili

Dil ilə əlaqədar bu məqalə qaralama halındadır. Məqaləni redaktə (https://az.wikipedia.org/w/index.php?title=Tatar_dili&action=edit) edərək Vikipediyanı zənginləşdirin.

Mənbə — "https://az.wikipedia.org/w/index.php?title=Tatar_dili&oldid=4558137"

Bu səhifə sonuncu dəfə 13 yanvar 2019 tarixində, saat 12:33-də redaktə edilib.

Mətn Creative Commons Attribution-ShareAlike lisenziyası altındadır, bəzi hallarda əlavə şərtlər tətbiq oluna bilər. Ətraflı məlumat üçün istifadə şərtlərinə baxın.